

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Vindex Libertatis Ecclesiasticae || Et Martyr || S.
Engelbertvs || Archiepiscopus Co-||loniensis Princeps ||
Elector, &c.**

Gelenius, Aegidius

Coloniae Agrippinae, 1633

Notatio ad Caput Vndecimum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9728

altari beati Petri exiguitati meæ humiliter satis iniungere dignatus est, ut quæ ab eo insigniter gesta sunt, & miracula quæ per eum Dominus A operatur, ad posterorum notitiam scripto transmitterem. Cumque me excusarem, & dicerem, mihi id non licere, Priori meo, qui præsens erat, præcepit, ut me cogeret obedire: quod & fecit. Itaque cum multos in sua diœcesi habeat viros sapientes & eloquentes, utpote Theologos, Rhetores & Philosophos, qui beati antecessoris eius vitam, martyrium & miracula eleganti stylo scribere, & floribus Rhetoricis ornare possent, si materia laude digna, sermone inculto à me tractata fuerit & explicata, non mihi, quem cogit obedientia, sed illi potius, qui iniunxit, imputandum est. B

Notatio ad Caput Vndecimum.

§. Destructa inquit msc. turri Valentia turris contra faciem Damasci erecta est Colonia à Prioribus;

PER electionem scilicet noui Præsulis, quam Priores maturarunt, ut sua à ciuibus & Walramo defenderent priuilegia, quæ D. ENGELBERTVS in commune consulturus dederat; vel uti msc. *abeis extorserat*, quo verbo cum insinuentur Walramo & ciuibus inuitis priuilegia concessa, fuit quod ipsis timerent. Sed & verbo eodem exprimitur S AN C T I N O S T R I seuerior zelus in acquirenda promouendaque Clerilibertate; designationem igitur noui Principis successoris accelerarunt. D

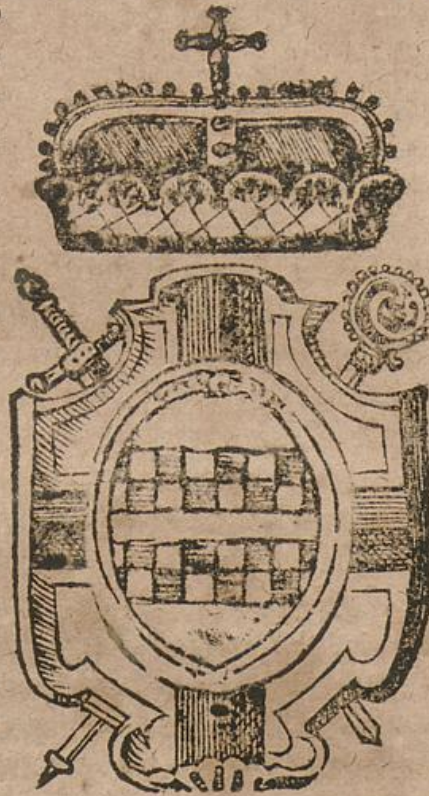
Henricus à
Molen-
arck Ar-
chiepisco-
pus Colo-
niensis.

Electus autem est Henricus Præpositus Bonnenfis & secundus Archidiaconus Coloniensis de Thombergi & Molenarckæ Dynastarum seu Comitum prosapia; Comitem enim appellat Hermannum de Molenarck: *Reinaldus electus Coloniensis Imperatoris Maiestatis Legatus* in instrumento emptionis *quorundam bonorum in VVestphalia sitorum anno 1161.* & diploma in tabulario S. Vrfulæ asseruatum, quo Archiepi-

Achiepiscopus Philippus sub annum 1171. Molendina ac bona in Emnichouen dono transtulit, tum etiam illud, quo sub annū 1172. syluam in Mherne Collegio Vrsulano liberaliter concessit.

Castrum Molenarck in Ducatu Iuliacensi nunc à Nobili familia Metternich tenetur. Etymologiam illius coniectaturus Molensium arcem dixeris: Molenses enim quondam, indicibus vetustis Monasterii Gladbacensis schedulis, vocabantur Iuliacenses. Wilhelmus Salsmannus vocabulum Molenarck deriuat ab Arca & Mola: Sic enim habet in metrica Agrippinensium præfulum enumeratione:

Molenarck castrū.
vide Gol.
Monachum
anno 1234.

Etymologia & insignia Molenarck.

Heu ENGELBERTVM rapuit cognata Tyrannis,

DIVVS iustitiæ est factus amore pio,

D Cui genus ARCA MOLÆ nomenque, HENRICVS inultam

HAUD ENGELBERTI sustinet esse necem.

Gentilitio Molenarckiorum signo suberant duæ trabes bicoloribus distinctæ tesseriis. In literis instituti per Godfridum de Thomberg militem Anno 1238. Monasterij

X

Svvein-

Henricus
Archie-
piscopus
vir doctus.

Tecklen-
burg.

Diploma
de Ottone
Tecklen-
burgico,

Svveinheimēsis, Hēricus fratrem suū appellat Fridericū. Hēri-
co verò in Gallica & Latina lingua præter vulgare suā quā cū
materno imbiberat lacte quis facūdiior? Iuriū erat per quā pe-
ritus. A pluribus per sepe calumniatoribus in inuidiā vocatus,
per delegatos Apostolicos censuris fuit irretitus, quin & ipse
summus Pontifex Gregorius Nonus in eum inquisuit, vetū
calumnias omnium, etiā affectā adulterij maculam, dexterrimē
eluit. Sibergensis quoque aduocatia seu patrocinium gra-
uem illi Montensium Comitum concitauit discordiam. **B**
Priuilegium pro immunitate Ecclesiastica Anno 1236. ab
Henrico concessum alias in publicum prodibit; Quo seruo-
re plerosque antecessoris sui necatores vltioni mactauerit,
Cæsarius nominatim & abundè prosequitur. Omissum verò
Ottonem Teckelenburgium ex archæo Metropolitano re-
petemus, cuius in Archiepiscopi Coloniensis diplomate sit
mentio, quo castrum Tecklen-
burg cum quatuor villis Linen,
Brutterbecke, Linge, Millinck-
husen &c. tanquam fundus
clientelaris (quod feudum dicitur)
ob illius cum Isenburgico
conspirationem commissus &
publicatus, partim diœcesi Co-
loniensi, partim ex liberalitate
ipsius Archiepiscopi Coloni-
ensis consentiente Capitulo
Episcopatus Osnaburgensi tā-
quam vicinæ cedere perhibe-
tur: ita enim narrat diploma.

Henricus Dei Gratia Sanctæ Co-
loniensis Ecclesiæ Archiepiscopus,
cæteri; Ecclesiæ Coloniensis Prio-

res;

res; omnibus præsens scriptum intuentibus salutem in verò salutari. **Mutua ob-**
A Licet Colonienſis Eccleſia, Oſnaburgenſi ratione Metropolis, ad ne- **ligatio Co-**
 ceſſitatum ſubleuationem quodam modo teneatur: tamen quia ſpe- **lonienſis &**
 cialeſ ſeruitiorum exhibitionem & fidelitatem mater in filia adinue- **Oſnabur-**
 nit, ſpecialiter ſe ſibi ſecundum formam infraſcriptam obligare decre- **genſis Ec-**
 uit. Quamobrem tam præſentibus quam futuris notum eſſe volu- **cleſiarum.**
 mus, conſenſu communi, vtriuſque Eccleſiæ prædictæ, tam Cleri quam
 Laicorum ſic eſſe firmatum: vt quælibet earum ad mutuam viciffitudi-
 nem conſilij & auxiliij alteri perpetuò ſit aſtriçta, vnaquæque iniurias
 alterius ad inuicem propullando, violentiis pro poſſe & viribus cum
B effectu reſiſtendo.

Castrum verò Tecklenburg cum quatuor curtibus, vide **Arx Teck-**
 licet: Liden, Brutterbecke, Linge, Millinghuſen, quæ Otto **lenburg &**
 Comes Tecklenburgenſis propter conſpirationem necis **Linen,**
 facinoroſæ D. ENGELBERTI piæ memoriæ Colonienſis **Milling-**
 Archiepiſcopi demeruit, Colonienſis Eccleſia tanquam feo- **huſen, Lin-**
 da ſibi de iure vacantia, cum aliis feodis ſuis reſumit, ſed **ge, Brut-**
 quatuor manſiones ad quatuor Caſtellanos inſtituendos in eodem ca- **terbecke**
 ſtro, Oſnaburgenſi Eccleſiæ titulo donationis relinquit: Proprietates **ſunt bona**
 hæreditarias & omnes miniſteriales quondam Comiti Teckelenbur- **feudalia ab**
 genſi attinentes, præſatæ Eccleſiæ æqualiter inter ſe diuident, vnaquæ- **Archiepi-**
 que alteri in ſua portione obtinenda auxilium & conſilium ad inui- **ſcopo Co-**
 cem præſtando. Si de villa Linge ciuitas fuerit conſtructa, medietas **lonienſi cõ-**
 omnium prouentuum ſiue in Telonio, ſiue in moneta, ſiue in iudicio **ferenda.**
 conſiſtat, Oſnaburgenſi Eccleſiæ cedit. Si verò in ſtatu, in quo eſt, per- **Quo mer-**
 ſtiterit, nihilominus medietas cum omnibus prouentibus, vt ſupra di- **ces ſeu te-**
 ctum eſt, cedit, exceptis his quæ curiæ Linge pertinere noſcuntur, **ditus ex ci-**
 quæ cum ipſa curia ſpecialiter ad Colonienſem referuntur Eccleſiam, **uitate Lin-**
D diuiſione autem miniſterialium facta, ſi quis ex his ab vna parte mi- **genſi per-**
 niſterialem, alterius partis traduxerit in vxorem, ad vinculum initi **cepti per-**
 deris & amicitia inter præſatas Eccleſias fortius conſolidandum, vxor **tineant.**
 ſine aliqua commutatione liberè virum ſequatur, miniſteriales prædi-
 ctis conditione qua ſub Ottone quondam Domino eorum gaude-
 bant, ſi ipſam conditionibus Eccleſiarum prælegerint, gaudebunt;
 Sin autem, conditionibus Eccleſiarum gaudebunt: Ex parte vtriuſque
 Eccleſiæ ſex miniſteriales præficiantur, qui inter vtriuſque Eccleſiæ

ministeriales decident, si quid inter ipsos emerferit quæstionis. Si autem per ipsos decidi non poterit, ad ipsorum superiores, scilicet Archiepiscopum & Episcopum quæstio deferatur decidenda. Expugnatione castri Teckelenborg facta, infra spacium sex septimanarum prædicti Archiepiscopi & Episcopi, ad diuisionem hæreditariæ proprietatis & ministerialium de quibus supra dictum est proportionandam confederabunt, & diuisione distincta vter eorum præeligat forte dirimetur, Osnaburgensis Ecclesia feoda, quæ Comes Otto quondam ab ipso tenuit tanquam de iure vacantia resumat. Atque vt hæc superscripta confæderatio perpetuò valitura rata & inconvulsa permaneat, sigillorum nostrorum appenditiis ipsam duximus roborandam. Præsenti confæderationi interfuerunt, Conradus Maior Præpositus & Archidiaconus, Henricus Præpositus S. Seuerini, Bruno Præpositus S. Cuniberti, Gerardus Præpositus Sanctorum Apostolorum, Henricus Præpositus S. Georgij, Arnoldus Decanus ibidem, Decanus Sanctorum Apostolorum, Lupertus S. Mariæ ad gradus, Albertus Subdecanus Maioris Ecclesiæ, Abbas S. Panthaleonis. Interfuerunt etiam Laici Hermannus de Mullenarcke, Theodericus de Roisovve, Hermannus de Aluetere Marschalcus, Theodericus Dapifer de Montckhusen, Franco Pincerna, Gerardus filius Aduocati Coloniensis, Godefridus de Bacheim Camerari⁹, Wilhelmus Sildenck, Goswinus filius Marschalci, Richwinus Marschalcus, & alij quam plures tam Clerici quam Laici. Acta sunt hæc, anno 1227. mense Augusti.

Lippiensis comes.

Huic subtexam aliud ex msc. quodam codice, in quo constituta etiam Lippiensi Comiti poena ob illatā S ENGELBERTO necem proponitur; alique conspirati scelerisq; consortes enumerantur. Integrum autem refero, quia & S. ENGELBERTI vitam

A vitam, & vitæ simul catastrophæ enarrat: ita enim loquitur.

ENGELBERTVS de Altena comitis Montensis primus ENGELBERTI filius, Coloniensis Ecclesiæ creatur Archiepiscopus Anno Domini M.CC.XV. Ipse Fridericum secundum Imperatorem elegit, & coronavit Aquisgrani, qui & filium eius Henricum sibi commendavit. Imperij quoque Vicarium * ultra Alpes instituit cumque status Ecclesiastici reformationi toto conamine insisteret, iuraque Ecclesiæ adversus Principes & Nobiles quoscunque defenseret, à Nepote suo Friderico Comite de Isenburg, multis confossus vulneribus glorioso coronatur Martyrio, eo quod ipsum excommunicauerat, quia Essendiensis

NB, esse erro-
rē quod Fri-
dericū coro-
navit.

* Nobis est
citra.

B bona Monasterij violenter rapiens detineret, neque restituere vellet, Anno 1225. Tali inquam mortis genere periturum prædixerat ENGELBERTVM Præsulem Conradus Portuensis Cardinalis, dum in Germania Legationis officio fungeretur, cuius quidem facinoris conscij & conspiratores Theodericus Monasteriensis & Bruno Osnaburgensis Episcopi, Friderici fratres, quos Honorius Papa dignitatibus priuatos perpetuo damnauit exilio. Fridericus vero sceleris patrator velut Cain profugus in terra existens, cum ad Henricum Ducem Limburgensem confugere vellet, à Baldewino Comite de Gennepe, interceptus Gerardo Geldriæ Comiti Auunculo ENGELBERTI Præsulis destinatur.

Fridericus
Isenburgi-
cus capitur

Quem cum Coloniæ perduxisset extra portam S. Severini rotatus ad instar latronis in columna lapidea præalta exaltatus fuit: quemadmodum mater eius dum adhuc ipsum in utero gestaret præuiderat; Dehinc Henricus de Molenark ENGELBERTI in Præsulatu successor, & mortis seuerissimus vindex ope Henrici Ducis Brabantiæ, Gerardi Geldriæ, Theoderici Cliuix, Gerardi Iulix, & Adolphi Marchiæ Comitum, castra Friderici occisoris munitissima Isenburg & Nevenburg

Castra I-
senburg &
Neven-
burg solo
æquantur,

D solo æquauit. Inde Comites de Lippia & Tecklenburg. Friderici cooperatores & conspiratores in necem præsulis, inuadens, exustis illorum villis & nemoribus præcis, castrisque aliquibus captis & dirutis patria pepulit, qui tamen de post Henrico Antistiti reconciliati duo extruere Monasteria promiserunt.

Comites
de Lippia &
Tecklen-
burg, arci-
bus qui-
busdam di-
rutis, alijs

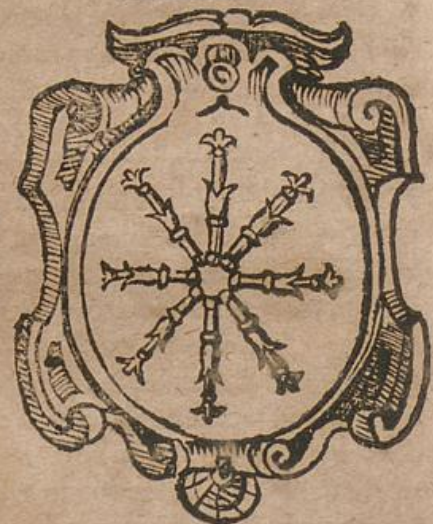
Sederat autem in Episcopatu SANCTVS ENGELBERTVS annis decem Episcopale onus in propria persona perficiens: Cum enim Ecclesiam..... consecrasset, Clericos & non milites secū ducens à Friderico Nepote armato interfectus est.]

exuti in
exiliū pel-
luntur.

Cliuensis à
sulpicione
sceleris
eximitur.

Cliuensem Comitem Theodericum huius facinoris suspicioni obnoxium fuisse, sed expurgasse se ex alio didici manuscripto codice: Comes, inquit, Cliuia qui hoc tempore regebat, apud Imperatorem suspectus ac insimulatus fuit, quasi Fridrico ad hoc facinus perpetrandum consilium dedisset, aut etiam auxiliatus esses, ut fuerit etiam ad purgandum se ab Imperatore inuitatus, & cognita causa innocens declaratus &c.

Caput Duodecimum.

*De inimicitiiis ortis inter Henricum à Molenarck & Valramum
Ducem & ciues Coloniensis.*

Archiepi-
scopus
Henricus
infensus
est Walra-
mo Duci.
& ciuibus
Colon.

CVM in ea electione præsentés adessent Dux Walramus, & filius eius Henricus, in tantum commotus est Archiepiscopus electus, D ut feuda, quæ Walramus à beato Petro habebat, & quæ filius eius habiturus erat, porrigere recusaret, idque ob supradicti castri destructionem. Ciuibus etiam negauit gratiam suam ob priuilegiorum con- cremationem, & societatem cum Walramo initam, atque etiam ob alia quædam, de quibus omnibus non est huius temporis texere historiam.

Nota-